

סיכום הספר בית אישות ומשפחה

**סיכום: יהודה לזרוביץ
ישיבת כוכב השחר**

0523-822711

לשימוש הרבים- אין להדפיס בבית דפוס את הסיכום או כל חלק ממנו.

פרק א- טובים השניים מן האחד

חלק ב- זוגיות

סעיף 1- ההשלמה בין בני זוג

- **מדרש כות-** לאשה יש מנוחה (מנוחת נפש) וקורת רוח רק בבית בעלה.
- **מסכת יבמות-** אדם בלא אשה שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה, בלא חומה, בלא תורה.

✓ הרעיון המרכזי בזוגיות: מחויבות של נתינה, ובטחון שאתה מעניק לאדם שמחוייב לך.

- **הרב דסלר-** אהבה ואושר באים מנתינה. זוג שיתחיל לדרוש אחד מהשני יאבד את האפשרות להיות באהבה ואושר

סעיף 2- האתגר

- **מסכת ברכות-** 'מצא' או 'מוצא' חיי נישואין יכולים להיות חיים או מר ממוות.
- **מדרש רבה, ויקרא-** הקב"ה מזווג זיווגים, מטרונה (=שרה רומאית) חשבה שזוגיות זה דבר שבא בקלות, ניסתה לשדך בין העבדים שלה, וגילתה שזה לא הולך.
- **מהר"ל-** קשה זיווגם כקריעת ים סוף כמו שקשה להפריד מים שהם דבר אחד, ככה קשה לחבר זכר ונקבה שהם שני דברים הפוכים.

סעיף 3- השוני בין גברים ונשים

האם גברים ונשים שונים רק בגוף או גם בנפש?

- **ספאנו-1** - ההבדל הוא רק פיזי.
- **הנציו"ג-** הזכר והנקבה הם שני סוגי אישיות.
- **הרב צבי יהודה-** באופן עקרוני האיש והאשה שווים בערכם- שניהם בצלם אלוקים. השוני בין המינים הוא בפרטי החיובים המוטלים על כל אחד, ואי אפשר להתעלם מההבדלים הפיזיים והפסיכולוגיים.

פרק א- טובים השניים מן האחד

חלק ג- פרו ורבו

סעיף 1- תכלית הצווי

- **כראשית פרק א-** ויאמר להם אלוקים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה.
- **מסכת יבמות-** מי שאינו עוסק בפריה ורביה נחשב ל:
שופך דמים לומדים זאת מהסמיכות בין האיסור שנאמר לנח לשפוך דם אדם ובין הצווי לנח פרו ורבו ממעט את הדמות (פוגע בכבוד רבש"ע עצמו)- לומדים זאת מהסמיכות שבין הקביעה שהאדם נברא בצלם אלוקים ובין הצווי פרו ורבו
✓ התנא בן עזאי לא התחתן כיון שחשקה נפשו בתורה.

- **ספר החינוך-** מצוות פרו ורבו היא גדולה מאוד כי:
א. בלי בני אדם אין תורה ומצוות.
ב. שותפות עם הקב"ה ביישוב העולם. הולדת ילדים היא היצירה הנעלה ביותר של האדם

האם יש מצווה בחתונה עצמה, או שהחתונה רק מאפשרת לקיים את מצוות 'פרו ורבו'?

- **רא"ע-** אין מצווה להתחתן ולכן אין ברכה על הקידושין.
- **ראמ"ט-** יש מצווה להתחתן חוץ מהמצוה של 'פרו ורבו'
- **ראמ"ט, מורה נבוכים-** התועלת בנישואין היא שהאדם יודע מי הם ילדיו והילדים יודעים מי אביהם. בלי להתחתן אי אפשר לדעת ממי האשה היתה בהריון.

סעיף 2- עיקר החובה- כמה ללדת?

- **מסכת יבמות-** בית שמאי: שני בנים, כמו שהיה למשה רבנו
בית הלל: בן ובת כמו אדם וחווה
- **ראמ"ט-** פוסק כמו בית הלל.

סעיף 3- מצווה ליישב את העולם

מה הסיבה שיש עניין ללדת יותר ילדים מהחיוב הבסיסי?

- **לא תהו בראה, לפשת יצרה-** צריך להיות שותף לקב"ה ביישוב העולם
- **בבוקר זרע את זרעך, ולערב אל תנח ידך, כי אינך יודע אי זה יכשר...** יתכן שהילדים הבאים יהיו מוכשרים יותר מהילדים שכבר נולדו.
מימוש הפוטנציאל ללדת ילד מוצלח.
- **ראמ"ט-** שכל המוסיף נפש אחת בישראל כאילו בנה עולם

סעיף 4- אשה פטורה ממצוות פרו ורבו

- **משנה מסכת יבמות-** חכמים- אשה פטורה,
ר' יוחנן בן ברוקה- אשה חייבת. הלכה כחכמים.
התוספות (גיטין מב:) כותבים שבכל זאת יש עניין מדרבנן גם לאשה.

למה אשה פטורה?

- **ר' מאיר שמה, משק חכמה:**
א. התורה לא מצווה אדם לסבול, וההריון והלידה יש בהם סבל.
ב. אם הבעל של האשה יהיה עקר- היא תצטרך להתגרש ממנו למרות שהיא אוהבת אותו, ולחפש בעל אחר, ולא יתכן לצוות עליה דבר כזה. (גבר שאשתו עקרה יכול מעיקר הדין להתחתן עם אשה נוספת בלי להתגרש)

למרות שאשה פטורה ממצוות פרו ורבו, יש לשאול רב פוסק לפני מניעת הריון.

פרק ב- יצר ויצירה

חלק א- ויצר ה' אלוקים את האדם

- **מדרכי רבה-** מסביר שהתורה כותבת את המילה 'ויצר' עם שני 'י', כיון שבאדם יש שני חלקים, חלק מהעולם העליון וחלק מהעולם התחתון
ר' יהושע בר נחמיה- האדם דומה לבהמה ב: אכילה ושתייה, פריה ורביה, עשיית צוואה, מוות.
האדם דמה למלאכים ב: עמידה, דיבור, הבנה, ראייה (יכולת לראות כמה זויות מאותו מצב)
ר' תפדווי- האדם נברא בצלם ודמות מהעליונים, ובפריה ורביה כבהמות. (אולי הכוונה שלאדם יש כח 'לברוא' צלם אלוקים על ידי הפריה ורביה)
- **הראמח"ל, דרך ה'-** האדם מורכב משני חלקים כדי שתהיה מלחמה ביניהם.
אם הנשמה תנצח- גם הגוף ירויח מזה בתחיית המתים, ואם הגוף ינצח- גם הנשמה לא תזכה לעולם הבא.
- **תפילה- אלוקי,** נשמה שנתת בי טהורה היא. ולכן כל זמן שהאדם חי הוא יכול לנצח את היצרים שבגוף, ולא לחשוב שהוא כבר אבוד.
- **הרב שלמה אבינר, ימי תשובה-** מזכיר בשם 'בעל העקידה' שהקב"ה ברא את העולם גם במידת הרחמים ואיפשר תשובה כי כל אדם עלול לחטוא שהרי כל אדם מורכב מגוף. האדם צריך להמשיך להלחם (ולא לחשוב שהוא רשע), ולדעת שמי שמתגבר על היצר עדיף על מי שאין לו יצרים ("הכובש [את יצרו] עדיף מהישר").

חלק ב- יצרים ויצירתיות

היצר אינו דבר שלילי:

- **מדרכי רבה-** יצר הרע נקרא 'טוב מאוד', כי בזכותו אדם מתחתן, מוליד ומקיים חיי מסחר.
- **מסכת יומא-** העולם תלוי ביצר המין. חכמים בטלו את היצר של עבודה זרה, ואז רצו לבטל גם את יצר העריות, אבל הם גילו שאפילו התרנגולות הפסיקו להטיל ביצים, והבינו שהעולם תלוי ביצר המין.
- **משנה ברכות-** צריך לעבוד את ה' בשני היצרים.
- **הרב ליפשיץ, תפארת ישראל-** צריך לקחת את ההתלהבות של יצר הרע, ולהשתמש בה לעשיית מצוות. וזו הסיבה שיש משנה שאומרת להיות 'עז כנמר', למרות שנמר הוא חצוף, כי גם בכח הזה צריך להשתמש.

פרק ב – יצר ויצירה

חלק ג- ובחרת בחיים

סעיף 4- שחייה מעורבת וריקודים מעורבים

שחייה מעורבת:

- **הרב צבי יהודה** – שחייה מעורבת היא דבר אסור, כל בר דעת מבין את הסיבה לכך, וגם למי שהתרגל לא יעזרו כל התירוצים.
- **הרב אלה אבינר** – א. במים הבגדים של הבנות מתהדקים לגוף.
ב. האוירה של רחצה מעורבת היא אוירה של פריצות.
✓ אם שומרים על מרחק כך שלא רואים שהבגדים מהודקים – אז מותר.

ריקודים מעורבים

- **בן איש חי** – ריקודים מעורבים גורמים להרהורי עבירה.
- **הראי"ה קוק** – ריקודים מעורבים גורמים לפגיעה בכבודה של האשה כיון שזה גורם שמסתכלים על החיצוניות שלה, איך גופה זו.

סעיף 5- תשובה

- **הרב הוטנר, פחד יצחק** – הגדולה האמיתית היא ההתמודדות, ובריחה מהיאוש אחרי נפילה.

- ✓ כשמשפירים על צדיקים צריך לספר גם איך קמו מנפילות ולא רק כמה שהיו צדיקים.
- ✓ אסור לחשוב שרק מי שאף פעם לא נופל הוא נחש קרוב לה'. כי קרוב לה' זה מי שנלחם.
- ✓ הפירוש הנכון לפסוק 'שבע יפול צדיק וקם' הוא שכל צדיק נופל, ויודע לקום. ולא כמו הטפשים שחושבים שהכוונה שגם אם הוא יפול הוא יקום (כלומר – אבל לא בטוח שהוא יפול).
- ✓ מי שמספר על ההצלחות שלו זה 'טוב', אבל מי שמבקש עצה איך להתמודד עם הנפילות זה 'טוב מאוד'.

- **הרב אליעז אבינר, אל ופנימ** – עדיף להמשיך להיות עם יסורי מצפון מאשר להתייאש ולחשוב שאין כאן איסור.

- ✓ יסורי מצפון מעידים על בריאות נפשית.
- ✓ האדם אוהב שהחיים שלו הולכים בקו אחד, וכשקשה לו עם איזה איסור הוא משכנע את עצמו שהוא לא קשור לתורה, כדי לברוח מסתירה פנימית. אבל זה לא טוב, ובדרך"כ גם לא יתן לו שקט נפשי, כי הנשמה תמשיך להציק לו.
- ✓ לעתיד לבוא הקב"ה ישחט את היצר וכולם יבכו – הצדיקים יאמרו 'איך הצלחנו להתגבר על דבר כל כך קשה!' והרשעים יאמרו 'איך לא התגברנו על דבר כל כך קל'. (הרעיון – מי שנכשל יודע שתכל'ס אין בזה כלום, ומי שלא נכשל יודע כמה הדמיון שיגע אותו)
- ✓ יש אנשים שהנסיונות שלהם יותר קשים, וזה מעיד שהם אנשים גדולים יותר.
- ✓ קוה אל ה', חזק ויאמץ לבך, וקוה אל ה' – כמו שקברניט לא נוטש ספינה כך לאדם אסור לברוח מההתמודדות, אלא להתפלל פעם אחר פעם שה' יעזור לו.

פרק ג – מתי להנשא?

כשבאים לחפש בת זוג צריך להתחשב בארבעה דברים:

א. בשלות נפשית ב. לימוד תורה ג. פרנסה. ד. יצר הרע.

חלק א- בשלות נפשית:

- **מסכת קידושין, ואלה הראשונים** – אסור לקדש אשה לפני שרואים אותה, וגם לא טוב שהאבא יחתן את הבת כשהיא קטנה ולא יודעת מה היא רוצה, אחרת יש חשש שהזוג יגלה שאינו מעוניין אחד בשני, וזה נגד מצוות "ואהבת לרעך כמוך".
- **הרה"ק אפי"ר** – היום הרוב הנערים לא טוב להתחתן באותם גילאים של תקופת חז"ל. בזמן חז"ל אמרו שעדיף להתחתן בגיל צעיר, כי:
א. אנשים היו בוגרים יותר בגלל שהם כבר עבדו ופרנסו.
ב. בני הזוג לא ציפו אחד מהשני ציפיות רגשיות. נישואין היו בעיקר צורה של הישרדות.

חלק ב- לימוד תורה:

- **מסכת קידושין** – עדיף להתחתן לפני שהולכים ללמוד, אבל מי שהצורך לפרנס יגרום לו לא ללמוד, עדיף שקודם ילמד תורה. (בקיצור: ברור שהכי טוב ללמוד כאין יצרים, אבל עדיף ללמוד תורה עם יצרים מאשר לברוח מיצרים ולא ללמוד)

בן עזאי לא התחתן כי נפשו חשקה בתורה. האם זה מותר לכל אחד?

- **ראמ"ט** – עקרונית מותר מי שכל החיים טרוד בתורה יכול לדחות את החתונה עוד ועוד, וגם לגמרי כמו בן עזאי, כי "עוסק במצוה (תורה) פטור ממצוה אחרת (פרו ורבו)". בתנאי שאין לו הרהורים.
- **רא"ע** – אסור להיות כמו בן עזאי ולהמנע לגמרי מחתונה, כי זה ביטול 'פרו ורבו'. הבעיה של הרא"ש: לא יודע מה הגבול? – מתי נכריח את הבהור להתחתן למרות שזה יפריע לו ללמוד.

יש צורך גדול שבחור ילמד תורה לפני החתונה ובשנים הראשונות של חיי הנישואין, כדי שהבית יהיה בית של תורה.

חלק ג- פרנסה:

- **תל"ק** – כתוב בתורה שיש אנשים שאינם יוצאים למלחמה בגלל שהם התחילו דברים חדשים בחיים. התורה מסדרת את האנשים כך שמי שבנה בית או נטע כרם כתוב לפני מי שארס אשה. מצד שני, בפרשת הקללות התורה כותבת שעולמו של האדם יהרס שלב אחר שלב, ושם התורה מסדרת את השלבים שקודם האשה תפגע ואחר כך הבית והכרם.
- **הראמ"ט** לומד מכך שהסדר הנכון בחיים הוא קודם פרנסה ובית ואחר כך אשה, והדרך השגויה, שיש בה קללה היא קודם להתחתן ואחר לחפש פרנסה ובית.

כיום אי אפשר להמתין עם החתונה עד שהאדם ישיג עבודה ובית, כיון שהוא יגיע לגיל מבוגר, אבל עדיין צריך להתחתן לאחר שיש לאדם 'קצה חוט כלכלי', ולא לסמוך על צדקה וכדו'

חלק ד- הרהורי עבירה:

- **רב'נו בח"י** – מסביר את הביטוי 'הרהורי עבירה קשין מעבירה' (ברור שזה ביטוי רעיוני ולא הלכתי!)
א. מי שמהרהר בעבירה הוא טרוד בה כל הזמן, אבל מי שעשה עבירה פעם אחת יכול להיות שהוא לא חושב עליה. ולכן מי שמהרהר יכשל יותר ממי שעבר עבירה פעם אחת.
ב. הרהור עבירה זה חטא שעושים בחלק העליון של האדם, ועבירה עושים עם הגוף שהוא החלק התחתון של האדם, ויותר חמור לטמא את המחשבה.
- **מסכת קידושין** – סיפור על רב הונא שכעס על רב המנונא שלא התחתן, ולא רצה לראות אותו עד שיתחתן, כי מי שלא מתחתן עד גיל עשרים כל חייו יהיו לו הרהורי עבירה. והקב"ה כועס עליו.
- **ראמ"ט** – צריך לחתן את הילדים בזמן כדי לא יכשלו בעבירות או בהרהורי עבירה.

מצד שני צריך לדעת שחתונה זה לא 'פתרון קסם' להרהורי עבירה:

- **הרה"ק אפי"ר** – מי שמתחתן רק בגלל שיש לו הרהורים טועה, כיון שגם בחיי הנישואין יש זמנים של התמודדות עם מצב של איסור על חיי אישות.
✓ הדרך הנכונה היא לחנך את עצמך למשמעת עצמית ואז הנישואין עוזרים לך, אבל הנישואין לא יעזרו לאדם ללא שליטה עצמית. "נישואין אינם בית חולים לסובלים מיצר הרע"
✓ צריך להמנע מחברות בגיל צעיר כיון שזה פוגע בהתפתחות של הבן והבת (משל העצים – שני עצים שגדלים צמוד מפריעים זה לזה. בן ובת בקשר עסוקים בקשר של בוסר במקום ללמוד ולהתקדם)

פרק ד – קידושין ונישואין.

במעבר מהרווקות לנישואין יש שני שלושה שלבים:

שידוכין – ההסכמה העקרונית של הזוג להתחתן

קידושין – הרגע שבו האשה הופכת להיות אשת איש, אבל עדיין אסור לחיות חיי אישות.
נישואין – חיים מלאים של זוג.

✓ **חובה לדעת:** מה שהיום נקרא 'אירוסין' הוא למעשה 'שידוכין'. בחורה שמתארסת כיום היא עדיין רווקה לכל דבר.

חלק א- שידוכין:

- **אסכת קידושין** – (אותו מקור מתחילת פרק ג) אסור לקדש אשה לפני שרואים אותה, אחרת יש חשש שהזוג יגלה שאינו מעוניין אחד בשני, ולא יקיימו את מצוות "ואהבת לרעך כמוך". ומכאן לומדים שצריך היכרות מוקדמת- ולא רק מבחינה חיצונית, אלא כל דבר שעלול להפריע לקשר.
- **אסכת קידושין** – רב היה נותן מלקות למי ש: א. מקדש אשה באמצע השוק.
ב. מקדש אשה בביאה. ג. מקדש אשה בלי להיות משודך אתה קודם.
הרעיון- קידושין אינם עניין לספונטניות ו'צחוקים', אלא עניין רציני שדורש מחשבה ומכובדות.
- **ראמ"ט** – מי שמקדש בלא שידוך או באמצע השוק, עושה מעשה שדומה לזנות, ומלקים אותו.

שלב 'השידוכין' (שהיום אנחנו מכנים אותו 'אירוסין') מטרתו ליצור זמן שהזוג קשור אחד לשני אבל בכל זאת אסור להם להיות יחד, כדי שיוכלו להיות בטוחים שהם רוצים להתחתן. ה'שידוכין' (מה שהיום נקרא 'אירוסין') לא משנה את המעמד האישי של הבחור והבחורה- הם עדיין רווקים לכל דבר ויכולים להתחתן עם מישהו אחר.
אבל מקובל שאם 'מבטלים אירוסין'- צריך לבקש מחילה הדדית.

מקובל לערוך טקס אירוסין שבו חותמים על שטר תנאים – שהוא התחייבות של המשפחות לערוך חתונה מכובדת. מי שיפר את ההתחייבות צריך לשלם את הסכום הכתוב בשטר זה, שיש בו גם ערבים.

חלק ב- אירוסין ונישואין:

סעיף 1- אירוסין קידושין

- **ראמ"ט – א.** חובה מהתורה לבצע 'קניין' של האשה לפני שחיים איתה.
ב. אשה נקנית ב: כסף (טבעת) \ שטר (נייר שכתוב עליו הרי את מקודשת לי) \ ביאה (כבר ראינו שלא ראוי להשתמש בדרך זו)
ג. לאחר הקידושין האשה היא אשת איש מהתורה לכל דבר (והיא צריכה גט כדי להתחתן עם גבר אחר).
- בעבר היו מחכים שנה בין הקידושין לנישואין, ובזמן הזה המשפחות היו מתארגנות לקראת חתונה. מאז הגאונים מקובל לעשות את הקידושין תחת החופה צמוד לנישואין, וההפרדה בין הקידושין לנישואין נעשית על ידי קריאת הכתובה. (כמו שלמדנו הזוג צריך להיות קודם 'משודך').

הכינוי 'ארוס' \ 'ארוסה' – הם אותם אותיות של 'אסור'. למילה 'אסור' יש שתי כוונות:

א. קשור (כמו המילה מאסר)

ב. כפשוטו, שאסור לעשות מעשה.

הרעיון בתקופה זו הוא להפנים שהקשר הזוגי לא בנוי רק על הצד הגופני, אלא גם כאשר אסור לגעת פיזית- יש קשר בין האיש והאשה, כיון שהקשר מיוסד על הרוח והקודש.

סעיף 2- ברכת האירוסין

- ✓ מי שלא מוסמך כרב, ואינו מבין בעניין קידושין- שלא יתעסק בזה!!
- ✓ **'האירוסין' (=קידושין) נעשים בחופה במעמד עם רב, אבל מעיקר הדין צריך עשרה.**
א. "ברוך...וצונונו על העריות, ואסר לנו את הארוסות, והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין, ברוך אתה ה' מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין."
הברכה כוללת: א. ברכה על כך שיש איסורי עריות
ב. איסור לחיות עם הארוסה
ג. היתר לחיות עם מי שנשואה לנו
- ✓ **היה ראוי שהחתן יברך כי הוא זה שמקדש, אבל לא רוצים לבייש את מי שלא יודע או שיתבלבל, ולכן תמיד הרב מברך.**

פרק ד – קידושין ונישואין.

חלק ג- "האשה נקנית":

- **מסכת בבא מציעא –** האשה מתקדשת בשווה פרוטה
- **מסכת קידושין –** האשה נקנית בשווה פרוטה

לשון קידושין מבטא את הקשר הפנימי שבין האיש והאשה, שאינו מבוסס על רווח אלא על קדושה. לשון קניין בא לבטא את המחוייבות של האשה לבעלה- היא כבר אינה יכולה לבחור בגבר אחר. (אשה שבעלה נפטר או מתגרשת "קונה את עצמה"- כלומר יכולה להתחתן עם מי שהיא רוצה)

הקניין בשווה פרוטה מבטא שני דברים הפוכים:

הקניין מבטא מעשה מוחלט שיש בו הסכמה מלאה כמו בכל מעשה ממוני.
שווה פרוטה מבטא את העובדה שאין כאן קניין 'חפץ', ולכן לא משלמים כמה שהאשה שווה, שהרי אין מחיר לבן אדם. האשה אינה רכוש הבעל אלא רק מחוייבת לו מבחינת המעמד האישי- היא יכולה לחיות חיי אישות רק איתו.

חלק ד- קידושין בטבעת.

סעיף 1- שווה פרוטה וטבעת

- למה דווקא טבעת? (הרי אפשר לקדש בעזרת כל דבר שיש לו ערך ממוני)
- **ספר החינוך –** טבעת נמצאת על האצבע כל הזמן וכך האשה זוכרת כל הזמן.
 - **ילקוט יוסף –** טבעת מבטאת קשר נצחי כמו שלעיגול אין סוף.

סעיף 2- מתן הטבעת- אמירת הרי את מקודשת לי

✓ **תוספות –** כוונת האמירה "הרי את מקודשת לי" היא שהאשה מיוחדת רק לי, ואסור לה להיות עם גבר אחר.

חלק ה- עדי הקידושין.

העדים הם חלק מהתוקף של הקידושין. **קידושין ללא עדים כשרים שראו את המעשה אינם תופסים**, והאשה עדיין פנויה. לכן יש לייחד עדים, כדי שרק אנשים כשרים יהיו העדים ולא הפסולים.

✓ **שו"ת מהר"ם מינץ –** העדים צריכים:

א. לדעת שהטבעת שווה פרוטה, ב. לראות את נתינת הטבעת, ג. לשמוע את דברי החתן "הרי את". הרב שאומר לחתן את המשפט "הרי את..." (והחתן חוזר מילה במילה) צריך להזהר שיהיה מובן שהכוונה "מקודשת לי" היא לחתן ולא לרב...

- ✓ אסור שהעדים יהיו: א. רשעים. ב. קרובים של: החתן \ כלה \ אחד של השני.

חלק ו- כתובה.

כתובה היא שטר התחייבות ממונית של הגבר לאשה, שאם הוא ימות או יגרש אותה היא תקבל סכום כסף. בימינו קוראים את הכתובה בין ה'קידושין' ל'נישואין', כדי שיהיה הפסק בין ברכת 'בורא פרי הגפן' שברכו בהתחלה בשביל ה'קידושין', ובין ברכת 'בורא פרי הגפן' שצריך לברך בשביל הנישואין.

החתן והעדים חותמים על הכתובה, לאחר שהחתן עשה קניין (מעשה המראה שהחתן מתחייב לקיים את כל מה שכתוב)

✓ **הרב בנימין אגלר –** החתן מוסר את הכתובה לאשה, ואחד מהקרובים שלה ישמור על הכתובה, ולא החתן (שהרי גבר שרוצה לגרש את אשתו ישמיד את הכתובה). כיום יש עותק של הכתובה ברבנות הראשית. ספרדים- הכתובה נשמרת אצל הורי הכלה. אשכנזים- על ידי האשה עצמה.

פרק ד – קידושין ונישואין.

חלק ז- חופה.

סעיף 1- מהי חופה?

המילה חופה מבטאת 'כיסוי' כלומר שהבעל 'פורס את טליתו' על האשה, ומקבל עליה אחריות.

יש כמה דעות בפוסקים מהו מעשה החופה:

- א. חדר ייחוד. (לפי הספרדים אין צורך בחדר ייחוד).
- ב. הינומה- כיסוי הכלה על ידי החתן. (לפי הספרדים זה המעשה היחיד)
- ג. פריסת בגד על החתן והכלה יחד.

סעיף 2- ברכות הנישואין.

מתחת לחופה מברכים ברכת בורא פרי הגפן ועוד שש ברכות:

שהכל ברא לכבודו,	ב.	בריאת העולם
יוצר האדם,	ג.	בריאת האדם
אשר יצר את האדם בצלמו... והתקין לו ממנו בניין עדי עד (כלומר את היכולת להוליד ילדים)	ד.	והאשה
שוש תשיש ותגל העקרה בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה (כלומר החתונה היא עניין לאומי)	ה.	שמחה לאומית
שמח תשמח רעים האהובים (כלומר את הזוג) כשמחך יצריך בגן עדן... (כלומר שהזוג יאהב כמו הזוג הראשון- אדם וחוה שהיו היחיד בעולם זו עם זה)	ו.	שמחת הזוג
אשר ברא ששון ושמחה... מהרה ה' אלוקינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון... (כלומר ברכה ותפילה על השמחה הפרטית והלאומית)	ז.	

✓ מנהגים לזכירת ירושלים:

נוהגים שהחתן אומר "אם אשכחך ירושלים....", ויש נוהגים גם לשים אפר בראש החתן.

✓ חדר ייחוד

בעיקר אצל האשכנזים הזוג הולך לחדר ייחוד (למדנו שיש פוסקים שסוברים שהחופה זה חדר ייחוד).

✓ כיסוי ראש לכלה

יש דעות שהכלה צריכה לכסות את הראש כשהיא יוצאת מחדר ייחוד כמו כל אשה נשואה, אולם רוב העולם נוהג שלא לכסות את הראש (על סמך הדעה שרק כשמגיעים הביתה מסתיים טקס 'החופה')

✓ שמחת החתונה- מצווה לשמח חתן וכלה, גם על חשבון לימוד תורה.

- ✓ ימי שבע ברכות- א. במשך שבוע מהחתונה מברכים את הברכות הנ"ל עם עשרה אנשים, בתנאי שלפחות שניים מהם עוד לא היו בסעודה קודמת של הזוג הזה.
- ב. אסור לחתן ללכת לעבודה בשבוע זה, ועליו להיות עם אשתו החדשה ולשמח אותה.
- ג. חתן לא הולך לבד.

סעיף 3- סדר החופה.

- א. החתן מכסה את הכלה בפני עדים
- ב. ההורים מלווים את החתן ואח"כ את הכלה (החתן עם שני האבות, הכלה עם שתי האמהות, יש נוהגים שכל אחד מהזוג הולך עם הוריו)
- ג. אצל האשכנזים הכלה מסובבת את החתן שבע פעמים.
- ד. הרב מברך ברכת האירוסין, והחתן מקדש את הכלה בטבעת.
- ה. יש נוהגים שהחתן מתטעף בטלית ומברך שהחיינו.
- ו. (יש נוהגים לשבור את הכוס בשלב זה)
- ז. קריאת הכתובה, קניין וחתימת העדים.
- ח. שבע ברכות
- ט. (הרוב נוהגים לשבור את הכוס בשלב זה)
- י. חדר ייחוד (ספרדים אינם עושים חדר ייחוד)

פרק ד – קידושין ונישואין.

חלק ח- פסולי חיתון, נישואים אזרחיים, וקידושי שחוק

סעיף א- פסולי חיתון, ממזר ואיסורי ביאה

יש אנשים שאסור להם להתחתן לפי ההלכה. אנשים אלה מחולקים לשתי קבוצות:

א. **עריית- קרובים** (אח ואחות) או אשת איש. חיי אישות של אנשים אלה הם איסור כרת, והילד הנולד הוא ממזר. (יוצא דופן: מי שמקיים יחסים עם נדה- הילד אינו ממזר למרות שזה איסור כרת)

ב. **פסולי חיתון-** אנשים שאסור להם להתחתן כגון ממזר או כהן וגרושה, אבל אין בזה כרת, וברוב המקרים הילד אינו ממזר (יוצא דופן: ילד של ממזר הוא ממזר גם כן!).

סעיף ב- נישואין אזרחיים

נישואין אזרחיים הם הכרה של המדינה בזוג כזוג נשואי, בלי קשר לאופן שבו הם התחתנו. והמדינה היא שקובעת מהי המחויבות ביניהם. במדינת ישראל אין אפשרות להתחתן ללא הרבנות, אבל המדינה מכירה בנישואין אזרחיים שנעשו בחו"ל

האם זוג שהתחתן בנישואין אזרחיים נחשב נשואי גם מבחינה הלכתית?

(אם כן- האשה צריכה גט או חליצה, ובינתיים כל ילד שהיא תלד מגבר אחר הוא ממזר, ואם לא היא יכולה להתחתן עם מי שהיא רוצה, והילדים שהיא יולדת בינתיים מגבר אחר אינם ממזרים)

סיבות להחמיר	פוסקים מחמירים	פוסקים מקילים
טבעת	הגבר נתן לאשה טבעת והיא התחייבה לו, וזה תופס כמו כל קידושי כסף	הטבעת היא מעשה סימלי, ואין כאן גמירות דעת של האשה להיות מחוייבת לגמרי רק לגבר הזה
חיי אישות	הם חיים כזוג, וצריך להתייחס לחיי האישות שלהם כקידושין בביאה, כי אדם לא רוצה להחשב בועל זונה ולכן הוא בועל לשם קידושין	הכלל שאדם לא רוצה שהבעילה שלו תחשב כזנות נכון רק לגבי אנשים עם יראת שמים ולא לגבי חילוניים גמורים.

למעשה, כאשר זוג כזה רוצה להיפרד: דנים כל מקרה לגופו- בעיקרון מחמירים ודורשים גט. אבל אם זה יגרום נזק לאשה (בעל שברח וכדו') או שזה יגרום להחשיב את הילדים כממזרים- מקילים ומחשיבים אותה כפנויה.

סעיף ב- קידושי שחוק

למדנו שמי שלא מבין בקידושין אסור לו להתעסק בזה.

מי שנזקק לדבר בעל ערך לאשה ואומר לה 'הרי את מקודשת לי' (או כל אמירה דומה שמשמעותה שהאשה מיוחדת רק לו) והאשה הסכימה לקבל, ושני עדים כשרים ראו- האשה מקודשת, וצריכה גט. גם אם אחר כך היא תאמר שהכל היה בצחוק.

בחורה שמישהו מנסה לצחוק איתה בנושא זה, ומביא לה טבעת ואומר לה "הרי את..." צריכה להביע התנגדות באופן ברור ולזרוק את החפץ שנתנו לה.

פרק ו- בניית הבית.

חלק א- אהבה וכבוד.

יש להבחין בין אהבה לפני הנישואין, ובין אהבה לאחר הנישואין.
אהבה היא רגש קרבה שהוא הכרחי כדי להתחתן, אך יש לדאוג לכך שהוא יגדל לאחר הנישואין.

- **מסכת כלה-** אהבת החבר נוצרת על ידי עיסוק בטובתו.
הדרך להגיע ל'ואהבת לרעך', זה על ידי שתתיחס אליו 'כמוך'.

האהבה הראשונה שכתובה בתורה היא האהבה בין יצחק ורבקה, והיא כתובה לאחר הנישואין שלהם.
• **רש"י הירש-** נישואין שיש בהן אהבה, הם נישואין שלא נוצרו על יסוד של תשוקה מינית, אלא על התאמה. זוג שמתחתן בגלל משיכה מינית סביר שלא יחזיק מעמד, והמצב בעולם המערבי יוכיח זאת.

משמעויות המילה 'כבוד'- א. כפשוטו. ב. כובד ראש. ג. משקל כבד.

מי שמכבד בעצם נותן משקל- חשיבות- לדברים של אשתו, מתייחס בכובד ראש לרצונותיה. וכן להיפך.

- **מסכת בבא מציעא-א.** גבר צריך להזהר באונאת אשתו (=שלא לצער את אשתו) כיון שהיא רגישה יותר מאנשים אחרים, והוא גורם לה לבכי, ובכך הוא עובר על איסור תורה. (כלומר- יש דברים שאם תעשה לאנשים אחרים אין בזה איסור תורה, כי הם לא נפגעים מזה, אבל אצל אשתך היא תפגע מזה בקלות, ואתה עובר על איסור תורה)

ב. אדם זוכה לעושר בזכות אשתו, ולכן כדאי לכבדה.

- **מסכת יבמות-** יש לאהוב את האשה כמו את עצמך, אבל לכבד אותה (כגון בבגדים ונוחות) יותר מאשר מעצמך.

- **תנא דבי אלהי-** אשה כשרה היא מי שעושה מה שבעלה רוצה. (יש חכמולוגים שמפרשים שהכוונה שהיא מסובבת אותו ככה שהיא גורמת לו מה לרצות...)

מערכת יחסים טובה גורמת לסייעתא דשמיא:

- **מסכת סוטה-** "איש ואשה שזכו- שכינה ביניהם"
✓ הסבר טכני- אם נוציא את האותיות 'י' 'ה' מהמילים איש ואשה, נשאר עם 'אש' 'אש' כלומר, שם ה' הוא שמאפשר להם להיות כאיש ואשה.
הרעיון- רק בית שמבוסס על יראת שמים וקיום מצוות 'ואהבת לרעך כמוך' יכול להתקיים.
✓ המילה 'זכו' מתכוונת גם לזיכוכ עצמי וגם לזכייה בסיוע מהקב"ה.

פרק ו – בניית הבית.

חלק ב- שלום בית.

אין שני בני אדם זהים, ולכן סביר שיהיו בעיות בין כל זוג. אבל האמת ששלום אמיתי נוצר דווקא בגלל שאנשים שונים זה מזה.

- **המהר"ל** – מפרש את הפסוק "לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב, יח). בעקבות מאמר חז"ל: "זכה – עזר, לא זכה – כנגדו", המהר"ל מסביר שרק הקב"ה יכול לחשוף את האחדות המצויה ביסוד כל הנבראים שכלפי חוץ נראים כ"כ שונים ורחוקים. אך מי שלא זוכה, כלומר שאין שלום בין בני הזוג והשכינה לא שורה ביניהם ולא מגלה את החיבור שביניהם, אז הם נהיים במצב של "כנגדו". של ריחוק והפרדה.

דוגמאות לדרכים להשכנת שלום בית ולמידות המאפשרות את החיבור המיטבי בין בני הזוג:

1. **תלמוד בבלי מסכת נזירות**: "מעולם לא הקפדתי בתוך ביתי" במקום קפדנות צריך לבחור במידת הוותרנות, הסלחנות והעין הטובה.
 2. **תלמוד בבלי מסכת שבת** יש לומר את השאלות וההוראות 'עשרתם? ערבתם? הדליקו הנר'. בדיבור בנחת, למרות שזה זמן לחוץ. כדי שיקשיבו לו ברצון.
 3. **תלמוד בבלי מסכת שבת** עני שלא לקנות גם נרות שבת וגם נרות חנוכה- יקנה נרות שבת, כי שלום הבית תלוי בהם. נרות השבת גורמות יכולת לראות בחושך, שמחה, ובכך מונעות מריבות.
 4. **ראמב"ם ספר הניזו**: "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו". הפסוק אוסר על חתן לצאת לצבא בשנה ראשונה, והרמב"ם מוסיף איסור לצאת לעבודה שמרחיקה אותו מביתו. המטרה בצווי הזה- שבשנה הראשונה יש להתכנס פנימה ולהקדיש את הכוחות לבנייה הזוגית, לפיתוח הקשר וחזיון האהבה.
- הרב נריה** – (בהמשך לרמב"ם) טוען שבעצם תמיד יש צורך שבעל ישאר קרוב לבית, אך התורה צוהתו זו רק על השנה הראשונה, כיון שלאחר שנה זו הבעל יבין בעצמו את חשיבות הקירבה לבית וישאר גם ללא צווי.

חלק ג. מנהגי הבית:

נישואין בין עדות- האם אשה חייבת לקבל על עצמה את המנהגים של העדה של בעלה?

כולם מודים שבכל עניין שעלול לגרום בעיה בשלום בית בגלל מנהגים שונים האשה חייבת לנהוג לפי עדת בעלה, בין להקל ובין להחמיר.

יש מחלוקת רק האם יש מצב של מנהג שאינו גורם פירוד בבית ובעייה בשלום בית:

- **הרב חיים דוד הלוי** – לבעל אין שום זכות לחייב את אישתו לשנות ממנהג בית הוריה, ואפילו יותר טוב שכל אישה תנהג כמנהגי בית הוריה, כל זמן שהדבר אינו מפריע לחיי הנישואין (לדוגמא אשכנזיה שלא רוצה לאכול אורז בפסח)
- **הרב צובדנה יוסף** – אשה צריכה לקבל על עצמה את מנהגי בעלה בכל דבר, כי כל דבר קשור בשלום בית (גם חוסר היכולת לאכול את אותם מאכלים)

פרק יא – חובות בין הורים וילדים

חלק א- כיבוד הורים.

מצוות כיבוד הורים מתחלקת לשני חלקים עיקריים:

כיבוד- מצוות 'עשה'- לדאוג לכך שלהורים יהיה אוכל, ביגוד, אפשרות תנועה, וכדו'.
מורא- מצוות 'לא תעשה'- לא להזכירם בשמם, לא לשבת במקום המיוחד להם וכדו'.

• **ראש"ט-דינים שונים לגבי כיבוד הורים:**

- ✓ אסור לומר להורים 'לא נכון'. ואם צריך לתקן אותם בענייני הלכה יש לשאול אותם "האם כתוב בהלכה לעשות כך?" כדי שיבינו בעצמם שטעו.
- ✓ צריך לומר 'אבי מורי' ולא סתם לומר את שם הוריו.
- ✓ מי שהשם של אביו ושל חברו זהים, אסור לו לקרוא לחבר בשמו, אלא צריך למצוא כינוי מוסכם (אלא אם כן זה שם נפוץ מאוד כמו 'אברהם').
- ✓ אסור להתחצף להורים אפילו אם הם זורקים את כסף שלו לים, או מביישים אותו ברבים.
- ✓ העיקר זה היחס. ולכן מי שמאכיל את הוריו אוכל משובח אבל בפנים עצובות אינו נחשב מכבד אותם, ולהיפך- מי שנותן להם עבודה קשה מתוך כוונה טובה מקיים בכך מצוות כיבוד הורים.
- ✓ גם בנות חייבות בכיבוד הורים, אבל אשה נשואה שיש התנגשות בין כבוד הוריה ובין מחויבותה לבעלה- צריכה להקדים את הבעל.
- ✓ אם ההורה אומר לך לעשות עבירה, אסור לציית לו.

למצוות כיבוד הורים מצאנו שני הסברים:

- **ספר החינוך- כיבוד הורים הוא הכרת הטוב** הבסיסית ביותר (על זה שהולידו אותו, פירנסו וחינכו אותו). ומתוך הכרת הטוב להורים אפשר להעלות גם להכרת הטוב לרבש"ע.
- **הרש"ר הירש- כיבוד הורים יוצר בסיס בנפש לקבלת המסורת.** מי שמזלזל בהוריו לא יהיה מוכן לקבל מהם את התורה והמסורת, ורק מי שרגיל להתייחס בכבוד להוריו, גם יקבל מהם מסורת, ובכך יהיה עוד חוליה בשרשרת הדורות של עם ישראל. (הדברים נכתבים בדור שבו צעירים רבים פנו להשכלה, זלזלו בהוריהם ועזבו את היהדות)

פרק יא – חובות בין הורים וילדים

חובות ההורים לילדיהם

חלק ב- לימוד תורה.

- מהפסוק "ולמדתם אותם את בניכם" לומדים שהאב חייב ללמד את בנו תורה.
- ראב"ט** – חובה ללמד גם את הנכד שנאמר "והודעתם לבניך ובני בניך", וכן את התלמידים שגם הם נקראים בנים.
- מהרגע שהבן מתחיל לדבר האב מלמד אותו פסוקים עיקריים: 'תורה צוה לנו משה', 'שמע ישראל', וככל שהוא גדל מלמד אותו עוד. בגיל שש-שבע מכניס אותו לתלמוד תורה.

- מסכת בבא בתרא** – התפתחות החינוך בעם ישראל:

שלב א-

	מצב	מקור	בעיה
א	כל אב מלמד את הבן	ולמדתם אותם את בניכם	מי שאין לו אבא לא לומד
ב	בית ספר מרכזי בירושלים	כי מציון תצא תורה	רק מי שיש לו אבא שולח אותו ללמוד
ג	בית ספר מקומי לנוער		התלמידים אינם ממושמעים
ד	תקנת יהושע בן גמלא – בית ספר מקומי לילדים (ספר החינוך – התקנה היא שהציבור צריך לשלם על החזקת המוסד החינוכי).		

- הרב דוד חייט הלוי** – א. מי ששולח את בנו למורה שלא שומר תורה ומצוות – אשם בכל החטאים שבנו יעשה.
- ב. גם הורה ששולח את הבן למלמד צריך ללמוד איתו בעצמו בשבתות, כי הבן מקבל הכי טוב מהאבא.

עקרונית האמא פטורה, אבל חז"ל משבחים מאוד את השותפות של האשה בתלמוד התורה של הבנים, כי הדאגה של האשה לקיום הפיזי של הילד או הבעל היא הבסיס לאפשרות שלו ללמוד בנחת. ולמדו זאת מכך שהתורה הקדימה את הנשים לגברים במעמד הר סיני – "כה תאמר לבית יעקב (נשים), ותגיד לבני ישראל (גברים)" ולדוגמא על אימו של ר' יהושע אמרו 'אשרי יולדתו' כיון שהיתה לוקחת אותו כבר בתור תינוק לבית מדרש כדי שיתרגל לשמוע דברי תורה.

✓ כדאי ללמוד את חלק ו על חינוך ואח"כ לחזור לחלק ג

חלק ג- נישואין

- מסכת קידושין** – מהפסוק "קחו לבניכם נשים, ואת בנותיכם תנו לאנשים (ירמיהו)" לומדים שהאבא חייב לדאוג לחתן את ילדיו.
- אבל יש הבדל בין החובה כלפי הבנים והבנות – החובה ביחס לבנים היא בכך שהאבא שולח את בנו למצוא אשה, אבל לגבי הבת אין זה צנוע שהיא תמצא לה חתן, ולכן החובה על האבא היא לדאוג לכך שירצו אותה על ידי שיקנה לה תכשיטים ויתן לה ממון.
- מסכת יבמות** – שלום במשפחה בא על ידי שהאדם מחנך כראוי את ילדיו ודואג שיתחתנו בגיל המתאים.

חלק ד- לימוד מקצוע

- מסכת קידושין** – מהפסוק "וראה חיים עם אשה אשר אהבת" לומדים שכשם שהאבא חייב ללמד את בנו תורה או לחתן אותו כך הוא חייב לדאוג שיהיה לבן ממה לחיות.
- הרב אלימלך בר שאול** – אבא צריך לבחור מקצוע לבן לפי:
א. מה שהבן מוכשר. ב. מקצוע שאפשר להתפרנס ממנו באותו דור.
החובה מוטלת על האבא לדאוג ללמד את הבן מקצוע הבן עד שהבן מסוגל להחזיק את עצמו.

פרק יא- חובות בין הורים וילדים

חובות ההורים לילדיהם

חלק ה- דאגה ממונית- מזונות לילדים

הורים חייבים לדאוג לפרנסת ילדיהם עד לגיל מסוים, ובמצב נורמאלי הורים עושים זאת מעצמם. אבל במהלך הדורות הורים נמנעו מסיבות שונות (כגון צרות כלכליות) לפרנס את ילדיהם ונהיה צורך להפוך זאת לחוק, ולכפות הורים לקיים חובה זו.

✓ עד גיל מסוים אפשר לכפות אדם לשלם (משטרה), ולאחר הגיל הזה אפשר רק להפעיל לחץ חברתי.

עד איזה גיל אפשר לכפות הורה לפרנס את ילדיו:

- א. **מסכת כתובות** א: עולא- אדם צריך לפרנס את ילדיו עד גיל שש ('קטני קטנים').
- ב. **מסכת כתובות** ב: תקנת אושא- אדם צריך לפרנס את ילדיו עד גיל בר / בת מצווה ('קטנים')
- ג. **תקנת הרבנות הראשית תש"ד**- אדם צריך לפרנס את ילדיו עד גיל חמש עשרה, כיון שבימינו נוער לא יודע וגם אסור לו חוקית לעבוד, ואם ההורה לא ידאג להם יצאו לרחוב ויתקלקלו, ויש צורך בתקנה זו כיון שיש אנשים שלחץ חברתי אינו משפיע עליהם, ומזניחים את ילדיהם.
- ד. **תקנת הרבנות הראשית תש"ל**- אדם צריך לפרנס את ילדיו עד גיל שמונה עשרה, שהוא סוף תקופת הלימודים הרגילה בציבור. עד אז הנער צריך להיות במוסד חינוכי שמכשיר אותו מבחינה ערכית, מוסרית ואישית לחיות כאדם מועיל בחברה.

חלק ו- חינוך למצוות ולמידות טובות

יש חובה מדרבנן לחנך את הילד למצוות

- **תוספתא- י** יש לחנך ילד למצוות בהתאם לגיל שלו. אם הוא יודע להחזיק דברים- קונים לו לולב, אם הוא יודע להתלבש- קונים לו ציצית וכו'
- **הרב שאול ישראלי-** בהתחלה החיוב הוא על האבא עד שהילד כבר 'מבין עניין' למרות שאינו בר מצווה. ילד שכבר מבין- חייב בעצמו, מדרבנן, לקיים מצוות.
- **הרב חיים דוד הלוי- א.** יש דעה שגם האמא חייבת במצוות חינוך.
ב. עיקר החינוך למצוות ומידות טובות הוא על ידי דוגמא אישית, שהאבא מקיים בנוכחות הילד.
ג. החובה לשמור על התנהגותם של הבנים והבנות היא תמידית. אך צריך להתנהג אחרת כלפי ילדים בגילים שונים. ילד קטן אפשר לכפות אותו בכח, אבל כשהוא גדל צריך ליותר להסביר ולשכנע בדיבורים.

חלק ז- דרכי חינוך

'חינוך' פירושו הרגל של הילד על מנת שהוא יפנים את הערך ויעשה זאת מעצמו.

פסוק מרכזי: "חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה."

- **רש"י ה"ע-** המילה 'נער' באה מהכוונה 'לנער'- להפטר מכל מה שעוטף אותך או דבוק אליך. הנער רוצה להיות עצמאי ונאמן לעצמו, ואין זה דבר רע (היצר שבלב האדם רע מנעוריו, אבל הוא עצמו טוב). התפקיד של המחנך הוא להביא אותו להבנה שהדבר הנכון הוא לקבל עליו עול מוסר, ואז הנער 'ינער' מעליו דברים רעים שלא יתאימו לעצמיותו המוסרית.
- **האדמו"ר מפאסאנה-** יש להבחין בין 'הפעלת הילד' על ידי צווי והרגל, ובין 'חינוך'. חינוך הוא פיתוח הנשמה המיוחדת של כל ילד באופן שמתאים לו כדי להלהיב אותו לעבודת ה'.
✓ המורה יכול 'ליישר קו' ולצוות על כל הילדים אותם צוויים (דרישות), אבל זה לא חינוך, ולא בטוח שהילדים ימשיכו להתנהג כמו שצוו אותם לאחר שיעזבו את המבוגר.
✓ בחינוך אי אפשר להתייחס לכולם בשווה כי כל אחד הוא מיוחד, ולכל תלמיד יש לא רק שכל, אלא גם רגש ונשמה מיוחדת.
✓ רק אם אתה מחנך כל תלמיד "לפי דרכו" (המיוחדת לו), אז אתה יכול לקוות שבאמת "גם כשהוא יזקין" (ויעזוב את המחנך), הוא "לא יסור מהדרך".

פרק יב- התנהלות המשפחה

חלק א- שותפות בני הזוג בהנהגת הבית

- **בסיס לשותפות- קבלת החלטות ביחד, ולא חד צדדי:**
רל"ב"ע- יעקב אבינו מקבל הוראה מהקב"ה לחזור לארץ ישראל, אך הוא לא מבצע אותה עד שהוא מתייעץ עם רחל ולאח, מפרט להם את הצרות שהאבא שלהן עשה לו, ורק בסוף הוא גם אומר להן שהקב"ה אמר לו לחזור לארץ. כל זה כדי שהן תרצנה מעצמן לעזוב.
- **הרב אב"נר- דיבור ברור.** אסור לצפות שבן / בת הזוג יבינו מעצמן מה אתה רוצה. צריך לדבר באופן מפורש, כדי לשתף זה את זה ברגשות והחלטות. אסור גם לסמוך על כך שבן / בת הזוג יודע שאתה מעריך אותו, אלא יש לומר זאת בצורה גלויה.
- **יש צורך מיוחד לקבל החלטה בשותפות כאשר היא נוגעת לבן / בת הזוג:**
מסכת ברכות, ע"פ פי הספר הרא"ה קוק- ר' אלעזר בן עזריה לא קיבל על עצמו את הנשיאות עד שהתייעץ עם אשתו, כי תפקיד כזה בא על חשבונה, ורק אם היא תסכים הוא יוכל לבצע את תפקידו כראוי.

- **צריך לשמור על שותפות ותיאום ביחס לחינוך הילדים:**
רש"ר ה"ר- בן סורר ומורה' נענש במוות רק אם ההורים שלו שווים בקול, מראה וקומה (דרישה שגורמת שלעולם לא יהרגו בן סורר ומורה). הרש"ר מסביר שהלכה זו באה לבטא את העיקרון שהורים צריכים לשדר אותו קו חינוכי. הורים שיש הבדל בין החינוך של האבא והאמא אשמים בעצמם במצב המוסרי הגרוע של הילד.

חלק ב- לימוד תורה במסגרת המשפחה

- כדי שהבית יהיה מקום ערכי ותורני צריך לקבוע עיתים לתורה בתוך הל"ז המשפחתי, כיון שבדרך הטבע צרכי הבית יכולים למלא את כל הזמן של היום (על פי רש"י במסכת שבת)
- לימוד תורה נותן לאדם אוירה אחרת בחיים, וגם מאפשרת לו להיות גורם משפיע על אחרים, ומשדרת לילדים שלו שהתורה היא מרכז החיים.
- **ראמ"ט ושלחן ערוך- גם מי שיש לו אשה ובנים ועסקים צריך לקבוע עיתים לתורה,** ולדאוג שהזמן הזה לא ילקח לצרכים אחרים.
- **משנה ברורה- א.** עדיף לקבוע זמן לאחר תפילת שחרית, ואם היה מוכרח לבטל את הקביעות, ילמד לפחות פסוק אחד לאחר התפילה, וישלים את שאר הלימוד בערב.
- **ב.** עדיף ללמוד בחבורה, אבל גם מי שלומד לבד מקיים את המצווה.

נשים-

- אשה פטורה ממצוות תלמוד תורה, אבל בימינו נשים לומדות כל תחום לימודי כמו הגברים, יש צורך שהן תלמדנה גם כן.
- **ילקוט יוסף- אשה חייבת ללמוד את הדינים ששייכים לה, ולכן הן יכולות לברך את ברכות התורה, ובימינו אפשר להתיר לה ללמוד תורה שבכתב עם כל מה שקשור לפשט הכתוב ולמוסר הנלמד ממנו (אבל משמע שאין לנשים ללמוד גמרא)**
- **הרב יעקב אריאל- אשה יכולה ללמוד הכל.** (מסתמך על דברי החפץ חיים) בדורות קודמים נשים לא חיפשו ידע, אבל כיום נשים לומדות הכל ומחפשות להשכלה, ולא יתכן שנשים ילמדו כל תחום ידע בעולם חוץ מתורה, לכן הן צריכות ללמוד כדי לפתח את העולם הרוחני שלהן, ולא רק כדי לדעת את ההלכות ששייכות להן.

הזמן הטוב ביותר ללימוד תורה משפחתי הוא בשבת, שאז יש זמן שכולם נמצאים. הלימוד המשותף מחזק את הקשר בתוך המשפחה ואת הקשר לתורה. **(בן איש חי- דברי תורה על ענין הפרשה)**

פרק יב- התנהלות המשפחה

חלק ג- כלכלה ומשפחה

סעיף 1- עבודה ופרנסה

פרנסה מביאה לרוגע נפשי ויציבות משפחתית. אדם מובטל הוא משועמם (ריק מתוכן), ובא לידי זימה.

- **מסכת אבות- עבודה = הרחקה מחטא.** מי שממלא את זמנו בתורה ועבודה אין לו זמן לעשות עבירות. ומי שעוסק רק בתורה ואין לו עבודה, יבוא לידי חטא.
- **ראמ"ט- עבודה = כבוד.** גם אדם מכובד צריך למצוא לו עבודה, ולא לומר שהעבודה אינה לכבודו. העיקר זה לא להגיע למצב שהציבור מפרנסים אותך (צדקה, מלגה וכו')
- **חולין צדוק- חלק מסדר היום לפי ההלכה זה לצאת לעבוד, אבל לזכור שהעיקר זה התורה ולא העבודה.**

בעיות שהעבודה יוצרת:

- א. התמכרות לעבודה- אדם לא מוצא זמן למשפחה.
- ב. אדם שמאמין שכסף ומעמד זה הכל בחיים.
- ג. תסכול על שכר נמוך.
- **דרשות הר"ן- (מפרש את הפסוק "וזכרת את ה' אלוהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל")** אסור לאדם לזלזל בכוחות והשפע שיש לו, אבל מצד שני הוא חייב לזכור שהכשרונות וההישגים שלו הם בזכות הקב"ה, ולא להתגאות.
- **מסכת נדה- אדם צריך גם לעסוק במסחר ביושר וגם להתפלל לקב"ה על פרנסתו.**

היחס לכסף הוא לפי השאלה מה אתה עושה איתו- מי שרודף אחר כסף זה רע, אבל מי שמשיג כסף ומנצל אותו לעזרה לזולת זה משובח.

סעיף 2- הישגים מעמד וחיי משפחה

אסור לאבד את הפרופורציות בין פרנסה והמשפחה:

- **ספר במדבר, והמדבר- בני גד ובני ראובן מבקשים ממשה להשאר בעבר הירדן, ובדבריהם הם מקדימים את הדאגה לצאן לפני הדאגה למשפחה, ומשה רבנו הופך להם הסדר- קודם משפחה ואחר כך צאן.**
- **הרב אב"ר- זה בסדר לאהוב ממון, אבל אסור לאהוב את זה יותר מאהבת המשפחה,** בני גד ובני ראובן 'חייבו את ממונם יותר מד'. הממון הוא חיצוני לחיים וחינוך הבנים הוא מהות החיים.

בעיקר נשים צריכות לשים לב לאיזון הנכון שבין קריירה ומשפחה כיון שהן עיקר הבית והקשר של הילדים לבית.

סעיף 3- צרכנות נבונה בכלכלת המשפחה

אסור להגרר לאווירה המודרנית של הפרסומות ושל צריכה מופרזת. זה גורם לעיוות של סדרי עדיפויות בחיים ועלול גם לגרום לגזל כדי להשאר בסטטוס החברתי.

- **משנה ברורה, ביאור הלכה- בראש השנה קוצבים לאדם כמה הוא ירוויח באותה שנה, ומי שמוציא הרבה ישאר בלי כסף, לכן צריך לנהל נכון את ההוצאות.**

יש דברים שהם מחוץ לחשבון הזה, וצריך להשקיע בהם כסף:

- **ארבעה טורים- על סעודות שבת ויום טוב מותר להוציא יותר מהרגיל.** (גם על חינוך ילדים, אבל זה לא בחומר...)

פרק יג – קרבה אין איש לאשתו

כיום הנוער יודע על הקשר בין המינים דרך התקשרות והסרטים, וזה יוצר עוות גדול, לכן הוחלט שגם בחינוך הדתי ידברו על נושא זה- באופן הראוי- גם במסגרת הלימודית.

- **מדרש רבה –** מי שמנבל את פיו גורם לסילוק שכינה.

ביהדות לא מכנים את המגע הפיזי "יחסי מין" כמו בעולם החילוני, אלא "יחסי אישות", כיון שהמגע הפיזי צריך היות ביטוי של האישיות ולא של התאוה מינית בלבד.

חלק א- מצוות עונה

'עונה'- משמעותה זמן. יש חובה הדדית לחיי אישות מספר פעמים קבוע בשבוע, ואין לבטלו ללא הסכמת שניהם. המטרה היא שמירה על קשר עמוק בין האיש והאשה, ולא רק לשם פריה ורביה. מקור הביטוי 'עונה' הוא מהאיסור של התורה על מי שהתחתן עם אמה עבריה למנוע את 'עונתה' (כלומר שימנע מחיי אישות איתה בגלל שיש לו אשה חשובה יותר)

- **הרב סולובייצ'יק –** בעם ישראל, בניגוד לנצרות, הפעולה המינית היא חלק מעבודת ה', "ויפה עבודה זו מעבודת התפילה", ומי שנמנע ממנה אינו חי לפי ההלכה. ההלכה שומרת על הגיינה מינית ע"י איסור מגע מיני בזמן הנדה, ועל האהבה בין האיש והאשה בקביעת מספר מינימום של פעמים לחיי אישות.

חלק ב- החיבור הגופני

החיבור המיני מבטא את האופן שהקב"ה ברא את האדם- **צלם אלוקים- בשני גופים.** התורה אומרת שהאיש והאשה הם 'בשר אחד':

- **רמב"ן –** חולק על רש"י שמפרש שהכוונה 'בשר אחד' בילד שהם מולידים, אלא הכוונה בעצם החיבור ביניהם הם מהות אחת, ולא כמו בעלי חיים שההזדווגות אינה מבטאת מהות אחת.

- **מהר"ל –** החיבור בין האיש והאשה יש בו השתתפות של הקב"ה (כמו שלמדנו [פרק ו חלק א] שיש לי באיש ו'ה' באשה), והוא זה שגורם לחיבור נשמתי ביניהם. (הרעיון הזה חוזר בכל המקורות מהמהר"ל)

- **הרב פלאייכר –** בדרך כלל חיבור לחומר פוגע ברוח, וחיבור לרוח פוגע בחומר, אבל בחיבור בין איש ואשתו יש חידוש גדול- החומר מבטא את הרוח, כמו שאכילה בשבת אינה מעשה גשמי אלא באה מתוך הרוחניות של השבת.

- **מסכת פסחים –** הגבר צריך לדאוג שאשתו תשמח בחיבור (כלומר לגרום שהיא תרגיש שהוא מקיים איתה חיי אישות לא מתוך חובה אלא מתוך אהבה).

- **רמב"ם –** צריך לשמור שמגע המיני יהיה מכובד, ולא באוירה של ניבול פה, שכרות, עצבנות, או תחשה של אונס (יחסים בלי חשק)

✓ יש להקפיד לא להפגין את האהבה הפיזית בפרהסיה. לדוגמא: יש להמנע מללכת יד ביד, וקל וחומר מנשיקה, בפני אנשים זרים.

פרק יד – סוגה בשושנים: קרבה וריחוק בחיי הזוגיות

חלק א- זמנים של קרבה וריחוק

אשה עוברת בחייה הרבה שינויים הורמונאליים:
מגיל הברות המינית הגוף מפריש כל חודש ביצית מהשחלה לחצוצרה, ובונה רירית ברחם כדי לאפשר התפתחות עובר. אם יש הפריה על ידי פגישה של תא זרע עם הביצית בחצוצרה- הביצית המופרית עוברת לרחם ומתפתח עובר, אם אין הפריה- הביצית והרירית יוצאים החוצה מהגוף, בצורת דימום. דימום זה נקרא ה'מחזור החודשי'. תהליך זה אורך בין 23 ל 25 יום.
התורה קוראת לדימום זה 'נדה'.
דימום שמופיע לאחר המחזור הרגיל נקרא 'זבה'.

מדין תורה: נדה- טמאה שבוע מרגע תחילת הדימום, בין אם הדימום נמשך רגע אחד ובין אם הוא נמשך כל השבוע.
זבה- צריכה לספור שבעה ימים נקיים מדם.

להלכה היום מתייחסים לכל דימום (כולל לידה) כ'זבה', כיון שיש קושי בזיהוי דם טמא, וקושי בקביעת הימים של נדה וזבה. הלכה זו נקראת 'חומרא דר' זירא', שאמר שבנות ישראל החמירו לספור שבעה נקיים בכל מקרה.

- **הרב מרדכי אליהו**- הסיבה לחומרא דר' זירא- כדי שיהיה נוהל אחיד, ולא יתבלבלו.

חלק ב- משמעות דיני הטומאה והטהרה

- **מרדכי רבה**- מפרש את הפסוק "שחורות כעורב" גם הלכה 'שחורה' (שלא יפה לדבר עליה) היא 'עריבה' על הקב"ה. כלומר יש להתייחס לכל הלכה כדבר ה', ולהעריך אותה.
- **ראמב"ט**- דיני טומאה וטהרה הם חוקים של הקב"ה שאנו לא מבינים, אבל יש בהן רמז לכך שהאדם צריך לטהר את ליבו ומחשבתו לכוון אותם לרצונו של הקב"ה.

חלק ג- הליכות בני הזוג בימים שהם אסורים

כל עוד האשה לא טבלה כדין- אסור לזוג לגעת זה בזו, או לייצר אווירה בעלת אופי מיני ('קלות ראש'). אבל מצד שני אסור לגרום לכך שהזמן הזה יגרום נתק נפשי ביניהם, ואדרבא, אפשר לנצל זה לקשר על ידי דיבור כשם שהיו עושים בתקופת האירוסין (כמו שלמדנו בפרק ד, חלק ב)

- **ספר ויקרא, צ"פ פי אבות דרבי נתן**- "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה"- מכאן שאסור לנשק ולחבק ולישון יחד באותה מטה כל זמן שהאשה נדה.
חז"ל קבעו איסורים שמטרתם למנוע מצב של אוירה מינית. איסורים אלו נקראים 'דיני הרחקות'.

תקופה זו אינה קלה:

- **מרדכי תנחומא-א** אומר שהתורה קוראת לימי הטומאה 'ימים רבים' למרות שמצד הדין לא תמיד הם רבים, כיון שהזמן הזה נראה ארוך יותר מהזמן שמותר להיות יחד.
- **מסכת נדה**- עושים ברית מילה לאחר שמונה ימים מהלידה, כיון שמצד הדין אשה יכולה לטבול לאחר שבעה ימים מהלידה, ואם היו עושים ברית קודם- ההורים עצובים בזמן הברית בגלל הריחוק.
ר' מאיר אומר שהמטרה של איסור נדה הוא לשמור על העניין בחיי האישות- "שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה".

- **הרב קלאמן כהנא-א** זמן האיסור צריך להיות מנוצל ליצירת אהבה שאינה מבוססת על תאוה, כמו שאדם אוהב את אחותו אהבה שאין בה תאוה.
- **הרב מרדכי אליהו**- מביא את דברי ר' עקיבא שהתיר לאשה ללבוש בגדים יפים גם בזמן טומאה, כדי למנוע מצב שזמן הטומאה יוצר מיאוס של האיש באשתו. ולומד מכך שאסור להחמיר יותר ממה שחז"ל קבעו, ומצווה ליצור קירבה בדבור שאינו בעל אופי מיני.

פרק יד – סוגה בשושנים: קרבה וריחוק בחיי הזוגיות

חלק ד- סוגה בשושנים: משמעותם של ימי ההרחקה

דיני ההרחקות עוזרים למי שרוצה לשמור על עצמו. הם דומים לגדר של פרחים, שושנים, שבאה לסמן היכן אסור להכנס אבל לא תעצור את מי שיחליט לעבור.

- **מדרש שיר השירים, ורש"י מאסכת סנהדרין –** מסבירים את הפסוק 'סוגה בשושנים' כמו שאמרנו, שהשבח של עם ישראל הוא השליטה העצמית והמשמעת לאיסורי תורה, שגם זוג שאוהב יכול לעצור את עצמו ברגע שהאשה רואה דם, ולא צריכים מחסום חיצוני.
- **הרב סולובייצ'יק –** חוזר על הרעיון מהמדרש ורש"י, וטוען שהגבורה הזו של זוג צעיר השולט על התאווה ברגע שהדבר אסור – היא יותר גדולה מגבורת הלוחמים המפורסמים כמו נפולאיון ואלכסנדר מוקדון.

חלק ה- תהליך הטהרה והטבילה במקווה

אשה שבדקה שהיא נקיה מדם שבעה ימים הולכת לטבול במקווה – ולא באמבטיה, או כל דבר אחר שאינו כשר לטבילה.

משמעות הטבילה במקווה:

- **הראי"ה קוק –** העובדה שזוג מתרגל לכך שמותר לאשה להיות עם בעלה רק לאחר הדרכה הלכתית, גורמת לכך שהזוג מרגיש שהבסיס של חייו הוא על יראת שמים ורגש של קודש (ולא רק חיי הגיינה טבעיים), וככה יוולדו להם ילדים עם בסיס של יראת שמים.
- לסיכום:**
- א. הזמן של האיסור גורם לחידוש הרצון לקרבה. (אבל יש בו גם רוח הגייני)
 - ב. הטבילה היא עניין הלכתי אלוקי ולא הגייני, והיא מהחוקים שאנחנו יכולים רק להציע להם הסברים, אבל באמת הם מעל לשכל האנושי.

חלק ו- הדרכת חתנים וכלות, שאלת רב

הדרכה:

לפני החתונה יש צורך שהבחורה תקבל הדרכה הלכתית מדויקת על הפעולות שעליה לעשות כדי שתוכל לטבול, וכן הבחור צריך לקבל הדרכה כדי שיכיר את הנושא, ולא יחשוב שזה עניין רק של האשה.

ושניהם צריכים לקבל עצות והדרכות כלליות לגבי חיי זוגיות בכל תחומי החיים.

שאלת רב:

כמו כל דבר בחיים – כשלא יודעים הולכים לשאול את מי שמומחה. וגם בשאלות בענייני אישות, מניעת הריון ונדה צריך לשאול רב כשיש ספק, ולא להתבייש. אין לרב עניין 'להציץ', והתייחסותו עניינית לגמרי. ואדרבא – כדאי שהזוג ילך לרב שאפשר לשתף אותו בפרטים רגישים, כיון שלפעמים תהיה לכך השפעה על פסיקת ההלכה.

שאלות חזרה- בית חינוך ומשפחה

פרק א- טובים השניים מן האחד- מהות הקשר שבין איש לאישה

1. מה לומדים מדברי נעמי לכלותיה "ומצאנה מנוחה אשה בבית אישה"
2. פרט כמה תכונות נפש שפגומות אצל רווק, על יפ הנאמר במסכת יבמות.
3. "כי הנותן יאהב"- מה מקומה של הנתינה בחיים הזוגיים?
4. משחק מילים שהיה נפוץ בארץ ישראל בתקופת הגמרא הוא: "מצא" או "מוצא". מה ניסו אנשי א"י באמצעות משחק המילים הזה?
5. א. "קשה זיווגם כקריעת ים סוף" מושיב יחידים ביתה"- מה נלמד על הזוגיות ביחס לציטוטים אלו?
ב. הבא לכך הוכחה מהסיפור במדרש על המטרונה.
6. מהן הגישות השונות ביחס לשוני שבין הגברים לנשים?
7. מה החשיבות של מצוות פריה ורבייה? ענה על פי מסכת יבמות וספר החינוך.
8. רווק רוצה להמשיך וללמוד תורה, ולכן להימנע מנשיאת אשה וקיום מצוות פרו ורבו. הסבר את הדעות השונות בעניין. בתשובתך התייחס למעשיו של התנא בן עזאי.
9. מהי המחלוקת לגבי היחס בין המצוה לשאת אישה למצוות "פרו ורבו"?
10. א. כתוב דעות שונות באשר להיקף החובה של מצוות "פרו ורבו", ומה נפסק להלכה.
ב. מדוע לא טוב לקיים רק את עיקר הדין בפריה ורביה.
11. מדוע אישה פטורה ממצוות פרו ורבו? (שתי סיבות)

פרק ב- יצר ויצירה

1. "ויצר ה' אלוקים את האדם.."- מה משמעות הכפילות של האות י'?
2. הסבר את המודלים השונים הנמצאים במהותו של האדם: יצר טוב - יצר רע /גוף- נשמה / חומר- רוח.
3. הוכח שאדם שנפל בחטא לא צריך להרגיש אבוד (תפילה, והרב אבינר)
4. "וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"- מהם שתי הדברים אותם לומדים חז"ל מהמילים המודגשות?
5. "ואהבת את ה' אלוךך בכל לבבך ובכל נפשך"- איך ניתן לעבוד את ה' בשני היצרים? הבא דוגמא לדברך.
6. האם מותר לבנים ובנות להתרחץ ביחד במעיין כאשר הם לבושים בבגדיהם? נמק.
7. מה היחס ההלכתי והמהותי לריקודים מעורבים?
8. מה ניתן לומר למי שנפל בתחום העריות? כיצד ניתן לחזקו ולעודדו? ענה על פי דברי הרב הוטנר והרב אלישע אבינר.
9. מה גורם לבחור 'להוריד את הכיפה' לאחר שלא הצליח להתמודד עם היצר? האם זה פתרון יעיל? נמק.

פרק ג- מתי להינשא?

1. מהם השיקולים השונים שצריכים להנחות אותנו בשאלת גיל הנישואין?
2. א. מדוע חכמים אסרו לאדם לשאת אשה "עד שיראנה", ומה הקשר לפסוק "ואהבת לרעך כמוך"?
ב. "עד שיראנה"- מה נדרש לראות? מה יש ללמוד מחובה זו על אופן קבלת ההחלטה להינשא?
4. פרט את היחס שבין הצורך להתחתן ומצוות לימוד תורה
5. זוגות רבים הולכים לאוניברסיטה רק לאחר החתונה, האם זו הדרכה נכונה? נמק.
6. "הרהורי עברה קשים מעברה"- מהן הסיבות לאמירה זו?
7. פרט את היחס בין חתונה והרהורי עבירה, מה תאמר לחבר שרוצה להתחתן רק בגלל בעייה זו?

פרק ד' - קידושין ונישואין

הבנה כללית: מה המעמד ההלכתי של זוג המכונה "מאורס" כיום?

1. מה המשמעות ההלכתית של השידוכין?
2. א. מה לומדים על חשיבות השידוכין מכך שרבי היה מלקה את מי שלא שידך, ומדברי הרמב"ם?
ב. מדוע עושים 'שטר תנאים'?
3. לפי הרמב"ם: א. מה התורה חידשה לגבי הקשר בין איש ואישה? וכיצד מקדשים אשה?
ב. מה המשמעות של הקידושין?
4. א. כמה זמן היתה תקופת הקידושין (אירוסין) פעם, וכמה זמן היא אורכת היום?
ב. מה מפריד היום בין הקידושין (אירוסין) לנישואין?
5. מהן 2 משמעויות הביטוי **מאורסים**?
6. מי מוסמך לערוך את טקס האירוסין והנישואין, ומדוע?
7. מדוע הרב מברך את ברכת האירוסין? מדוע מקפידים לערוך את הקידושין בנוכחות אנשים רבים?
8. כתוב את ברכת האירוסין וחלק אותה לשלושה חלקים.
9. א. הסבר את ההבדל בין לשון 'האשה נקנית' ולשון 'האשה מתקדשת', ומה ניתן ללמוד מההלכה שאפשר לקדש בשווה פרוטה.
ב. מדוע מקדשים דווקא בטבעת? כתוב סיבה מעשית וסיבה רעיונית.
11. מהי משמעות הביטוי "מקודשת לי"?
12. חתן אחד כיבד את שני אחיו בתור עדים- האם הכלה מקודשת?
13. באלו תנאים צריכים העדים לעמוד? מה תפקידם? פרט.
14. מהי הכתובה, מה המטרה בה, ומדוע קוראים את הכתובה מתחת לחופה?
15. היכן יש לשמור את הכתובה? הסבר.
16. מה מבטאת המילה חופה?
17. **הרב משה איסרליש**, מסכם את שלושת הדעות לגבי החופה: מהן?
19. **הרב עובדיה יוסף**, מדוע הספרדים לא נוהגים לעשות "חדר ייחוד"? היעזר בנאמר לגבי כיסוי ראש לכלה.
20. א. בברכה הראשונה של 'שבע ברכות מברכים שוב על ה_____'.
ב. כיצד זוכרים את ירושלים? שני מנהגים.
21. מאיזה רגע האשה צריכה לכסות את הראש? פרט 2 מנהגים, ונמק אותם.
22. שולחן ערוך: יש חשיבות גדולה ב_____.
23. החברותא שלך בישיבה התחתן, מה מצופה ממך לעשות בשבילו מבחינה הלכתית?
24. פרט שלושה הבדלים במנהגים השונים בסדר החופה.
25. הסבר מה ההבדל בין 'עריות' לפסולי חיתון.
26. מול מי נעשים נישואים אזרחיים, ומי נותן להם את התוקף?
מול מי נעשים נישואים הלכתיים, ומי יוצר את המחוייבות?
27. א. האם זוג שנישא בנישואין אזרחיים נחשב לזוג נשוי?(פרט כיצד מתייחסים הפוסקים המחמירים והפוסקים המקילים לנתינת הטבעת ולחיי האישות בנישואין אלו)
28. מהם קידושי שחוק, האם הם תקפים, וכיצד בחורה צריכה להמנע מהם?

פרק ו - בניית הבית

א. אהבה וכבוד

- 1.** כיצד מפרשים במסכת כלה את הפסוק "ואהבת לרעך כמוך"?
2. מה לומד הרש"ר הירש בפרושו לבראשית כ"ד על התפתחות אהבתם של יצחק ורבקה? הסבר את התפיסה המהותית ביחס לנישואין שמוצגת בדבריו.

- 3.** א. לאלו שני דברים מתקשרת המילה כבוד?
 ב. כיצד דברים אלו באים לידי ביטוי בכבוד שיש בין האיש לאישה?

- 4.** תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נט עמוד א
אמר רב: לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו, שמתוך שדמענה מצויה אונאתה קרובה.

רש"י: באונאת אשתו - באונאת דברים, לצערה.

- א. מהי "אונאת דברים"?
 ב. מדוע לדעת רב יש לנהוג בזהירות מיוחדת באונאת דברים כלפי אשתו?
 ג. מה ניתן ללמוד מכך על בניית הזוגיות?

- 5.** מה ההבחנה שעושה הגמרא במסכת יבמות בין אהבה לכבוד?
6. "אין לך אישה כשרה בנשים אלא אישה שהיא עושה רצון בעלה"
 מה משמעות אמירה זו?

- 7.** "איש ואישה זכו – שכינה ביניהם, לא זכו אש אוכלתם"
 כיצד מסביר רש"י את הגמרא על ידי מדרש אותיות?

הסבר – מה הכוונה בביטוי "זכו"? מהי השכינה שביניהם? – עיין גם בעמודים 198-199.

ב. שלום בית

- 8.** "לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב', ח')
"זכה – עזר, לא זכה – כנגדו" (בראשית רבה יז, ג)

- א. כיצד מסביר המהר"ל את החיבור שנוצר בין איש לאישה השונים זה מזה?
 ב. מה קורה כאשר אין שלום בית בין האיש לאישה?

- 9.** א. מה הכוונה "לא הקפדתי בתוך ביתי"?
 ב. אתה עומד לפני שבת, ומרגיש שהרבה דברים לא גמורים – האם נכון לצעוק כדי לזרז את בני הבית? הסבר מדוע.

- 10.** איזו הלכה מביא הרמב"ם בנושא נר שבת ונר חנוכה, ומה ניתן ללמוד מכך על חשיבות שלום בית?
11. "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו" (דברים כד, ה')

- א. איזו הלכה לומד הרמב"ם מפס' זה? ומה ההדרכה הטמונה בה לראשית חיי הנישואין?
 ב. האם לאחר השנה הראשונה זה בסדר שהבעל ילך לעבוד רחוק מהבית? הסבר.

ג. מנהגי הבית

- 12.** פוסקי זמננו חלקו בשאלה כיצד צריכים לנהוג בני זוג מעדות שונות בעניין מנהגי הבית. כתוב שתי דעות שונות, והסבר מהו העיקרון המנחה המשותף לשתייהן.

פרק יא- חובות בין הורים וילדים

חובות הילדים כלפי הוריהם. כבוד ומורא.

1. הילדים מצווים לכבד את ההורים וכן לירא מפניהם. כתוב הגדרה לכבוד וליראה והבא מספר דוגמאות לכל הגדרה.
2. האם מותר לקרוא לאב בשמו? כיצד יקרא לאדם אחר ששמו כשם אביו? הבחן במצבים שונים.
3. האם ישנו שיא במצוות יראה וכיבוד? הבא את הדוגמאות.
4. מצוות כבוד הורים עיקרה עשיית פעולות עבור ההורים, באיזה אופן עליו לעשות פעולות אלה, מה דינו של זה הנוהג באופן הפוך?
5. אדם המצווה בכבוד הוריו, מתי חייב לעשות זאת מכספו ומתי מכספי אביו? מה הדין אם אין לבן כסף כדי לקנות בעבור הוריו את צרכיהם?
6. אחת מפעולות היראה, שהבן מחויב לעמוד מפני אביו, מה יהיה הדין במידה שהבן רבו של האב?
7. אב שמחלל שבת או לא מקיים מצוות, כיצד יש לבן להעיר לאביו?
8. אב שמורה לבנו לעבור על איסורים, האם מצווה לשמוע לו? נמק.
9. ציין מצב בו האשה פטורה מכבוד הוריה, והסבר מדוע.
10. חכמים נתנו הוראה לא לדקדק ולהכביד על הילדים בעניין מצוות יראה וכבוד, מדוע?
11. לאיזה מידות מחנכת מצווה זו? לאיזה כבוד ויראה נוספים מגיע האדם מתוך קיום כבוד ויראת הורים? (ספר החינוך)
12. הרב הירש טוען שמצוות כבוד ויראת הורים, היא תנאי לנצחיותה של האומה, הסבר דבריו.

חובות ההורים כלפי הילדים:

לימוד תורה:

13. כתוב שלוש קבוצות שאדם חייב ללמד. בסס דברך על הכתובים. (רמב"ם)
14. המדרש שואל: אם יש חיוב ללמד את כולם, מדוע יש ציווי על בנו ועל בן בנו – מה התשובה? (עיין בספר)
15. מהו הזמן שיש חיוב על האב ללמד את בנו, וכיצד יעשה זאת?
16. א. כיצד היה נהוג בתחילה ללמד תורה? מה הבעיה שנוצרה?
ב. כיצד ניסו להתגבר בשלב השני על הבעיה, ומה המקור לפתרון זה? מה הבעיה החדשה שהתעוררה?
ג. מה תיקנו בשלב השלישי כדי להתגבר על הבעיה החדשה? מה הבעיה החדשה שנוצרה?
ד. מה תיקן יהושע בן גמלא כדי לעקוף את הקשיים שהתעוררו? הסבר את התקנה על פי ספר החינוך.
17. כיצד יש לקיים את מצוות חינוך הילדים לפי הרב חיים דוד הלוי (כתוב שני חלקים למצוה זו), והסבר את הסיבה לכל חלק.
18. א. מנין הוכיח המדרש שנשים חייבות להיות שותפות בחינוך הילדים?
ב. על ר' יהושע נאמר "אשרי יולדתו" מדוע?

נישואין:

19. מנין למדו, שיש חובה על האב להשיאו?
20. הגמרא סוברת, שיש בידי האב לעשות מעשה שיכול לעזור לבתו למצוא חתן ראוי, מהו המעשה? פרט.
21. ג. מה שכרו של המדריך בניו ובנותיו בדרך הישר ומשיאן סמוך לפרקן? (תלמוד בבלי יבמות).

לימוד מקצוע:

22. מנין למדו שעל האב מוטלת החובה ללמד את בנו מקצוע?
23. מדוע אמרו שאדם שלא מלמד את בנו אומנות כאילו למדו לסטות?
24. א. הרב אלימלך בר שאול סובר שבלימוד אומנות הכוונה "ללמדו אומנות או עיסקא לפי מה שהוא מוכשר ולפי מה שבאותו הזמן ובמקום ההוא..." הסבר דבריו ונמק.
ב. מתי החיוב ללמדו אומנות נגמר? הסבר ונמק.

דאגה ממונית – מזונות לילדים:

- 25.** ההורים חייבים לדאוג לפרנסת הילד, מה כלול בכך? פרט
- 26.** א. מה גרם לחכמים לקבוע בהלכה את החובה לפרנס ילדים, ועד מתי חלה חובה בהתחלה?
ב. הסנהדרין באושא העלו את הגיל של החובה לפרנס את הילדים. מהי התקנה, כיצד אכפו אותה?
- ג. הרבנות הראשית לישראל בשנת תש"ד הרחיבה את החיוב של ההורים במזונות ילדיהם. פרט מהי ההרחבה? מה הנימוקים שצורפו לתקנה? אב שלא מלא אחר התקנה, כיצד מענישים אותו?
- הרב הראשי לישראל הרב ב"צ חי עוזיאל ביאר את טיב התקנה. הוא התייחס למיוחד בזמן בו תוקנה התקנה. מה מיוחד בזמנו, שכתוצאה ממנו הורחב חיוב האב במזונות ילדיו עד לגיל 15 שנים?
- ד. מה קבעה הרבנות בשנת תשמ"ו, מדוע?

חינוך למצוות ומדות טובות:

- 27.** מתי מתחיל הגיל לחנך למצוות? במה הדבר תלוי?
- 28.** עיין בדברי הרב שאול ישראל. הרב עושה הבחנה בין החובה של האב ללמד את בנו לקיים המצוות לבין השלב שיש חובה אישית על הילד. הסבר דבריו והדגם.
- 29.** על פי הרב חיים דוד הלוי
א. על מי מוטלת החובה לחנך למצוות? פרט.
ב. מתי מוטלת החובה?
ג. מה דורש הרב מן האב לעשות שהוא חלק חשוב בחינוך למצוות?
ד. עד איזה גיל היא חובת החינוך?
ה. ו. חובת החינוך של ההורים גם לאחר שהגיעו לגיל מצוות, כיצד?

דרכי חינוך

- 30.** מהו "חינוך" על פי רש"י?
- 31.** איך מחנכים על פי הכתוב במשלי?
- 32.** כיצד הסבירו ר' אליעזר ור' יהושע אתה ההוראה שבמשלי "חנוך לנער על פי דרכו"? עמוד על השוני בגישה החינוכית של כל אחד. (עמ' 175. מדרש משלי)
- 33.** הרב הירש מתייחס לחינוך בגיל ההתבגרות.
א. מה משמעות גיל "הנעורים"?
ב. במה באה לידי ביטוי ההתנערות בגיל הנעורים?
ד. "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" כיצד מתייחס הרב לאמירה זו?
ד. מתי יחדל הנער מהתנערותו ויתמסר לקיום המצוות?

- 34.** מהי תכלית החינוך וכיצד יש להגיע אליה, לפי האדמו"ר מפיאסצנה?

שאלות/פרק י"ב-בית חינוך משפחה

1. איזה עיקרון חשוב בבניין המשפחה היהודית למד הרלב"ג מיעקב אבינו?
2. מהו האתגר הגדול בחוגיות – לדעת הרב אבינר וכיצד ניתן לעמוד בו?
3. מה עשה ר"א בן עזריה כשהציג לו את משרת הנשיאות? איזה מסר ביקש הוא להעצים במעשה הזה? (הראי"ה קוק)
4. "בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות" –מה למד הרש"ר הירש מההלכות התאורטיות של בן סורר ומורה?
5. כתוב והסבר את השאלות שנשאלים אדם בעומדו בדין אחר 120 שנה!
6. מה נקרא "קביעת עיתים לתורה"? כתוב והרחב עפ"י רמב"ם, שו"ע, ומשנה ברורה!
7. חובת נשים בלימוד תורה – מהי החובה הבסיסית? ומה השתנה ב-100 השנים האחרונות? (ילקוט יוסף, הרב יעקב אריאל)
8. א. כיצד תשובתך בשאלה 7 באה לידי ביטוי בהלכות ברכות?
ב. כיצד ניתן להעצים את ערכם הרוחני של השבתות והחגים?
9. לאילו תוצאות שליליות יכולה לגרום בטלה? (במישור האישי ובמישור המשפחתי) ענה עפ"י המשנה, רמב"ם, ושו"ע!
10. עיסוק בקיבוץ נדבות אינו בטלה-מדוע בכל אופן הוא שלילי?
11. מהן הסכנות בהצלחה בפרנסה? מהן הדרכים להתמודד איתן? (הן במישור ההכרתי והן במישור המעשי)
12. משה רבינו ענה לבני גד ובני ראובן בסדר הפוך לבקשתם. הסבר, עמוד גם על הסיבה לכך! (מדרש רבה, הרב שלמה אבינר)
13. "צרכנות נבונה" – מהי? הרחב עפ"י הטוש"ע והביאור הלכה!

פרק י"ג – בית חינוך ומשפחה

1. א. מדוע הקשר הפיזי בין בני הזוג מכונה בשם חיי אישות?
ב. "ערוות דבר" – כיצד מתקשר פסוק זה לחיי האישות?
2. א. מנין למדו חז"ל את חיוב מצות עונה וכיצד?
ב. הסבר את המושגים: שאר, כסות ועונה!
3. מה ההבדל בין היהדות לנצרות ולפילוסופיה בהתייחסות לקשר הפיזי שבין בני הזוג? הרחב! (הרב סולוביצ'יק).
4. א. איזה יעוד נשגב מתממש ע"י הקשר הפיזי שבין בני הזוג?
ב. מה ההבדל בין אדם לבהמה בקשר הזוגי? (רמב"ן).
5. א. מהו הרמז בכינוי איש ואשה, לכך שהשם משתתף איתם בזיווגם? (מהר"ל).
ב. מה החידוש הגדול בחיבור בין איש לאשתו? (הרב בלייכר).
ג. כיצד הדבר בא לידי ביטוי ב"עונג שבת"?
6. "מגיד לאדם מה שיחיו" (עמוס ט, יג) – מה המסר בפסוק זה ע"פ חז"ל? (הרחב גם ע"פ הדרכתו של הרמב"ם).

פרק י"ד – בית חינוך ומשפחה

1. א. מה ההבדל בין טומאת נידה לטומאת זיבה?
ב. "חומרא דר' זירא" – הסבר!
(הסבר גם ע"פ הסברו של הרב מרדכי אליהו זצ"ל).
2. א. "שחורות כעורב" – מה הכוונה? (ויקרא רבה).
ב. כיצד יש להתייחס להלכות טומאה וטהרה ע"פ הרמב"ם?
3. א. "ימים רבים" – מה מכונה כך בכתוב? מדוע?
ב. מהם דיני הרחקות? מה בכל אופן צריך לעשות באותם ימים?
(הרב מרדכי אליהו זצ"ל).
4. מדוע, לדעת רשב"י, ציוותה התורה על ברית מילה דווקא ביום השמיני?
5. ציין אילו רווחים זוג מרוויח בשמירה על טהרת המשפחה. (לפחות שלושה)
6. מדוע הסמיכה התורה את איסור נדה לאיסור נישואין עם אחות?
(הרב קלמן כהנא).
7. אשה אחת רצתה להחמיר ולבשה בגדים מוזנחים בזמן שהיא נדה- האם זו הנהגה טובה? הסבר.
8. "סוגה בשושנים" – הסבר משמעות המושג!
(שה"ש רבה, רש"י, הרב סולוביצ'יק).
9. כיצד מתבצע תהליך הטהרה של האשה לבעלה ומדוע לא מספיק סתם ניקיון היגייני? (שו"ע, הראי"ה קוק).
10. מדוע חשוב לתת מקום בחיים לשאלת רב?
האם זה דומה גם לשאלת רופא?